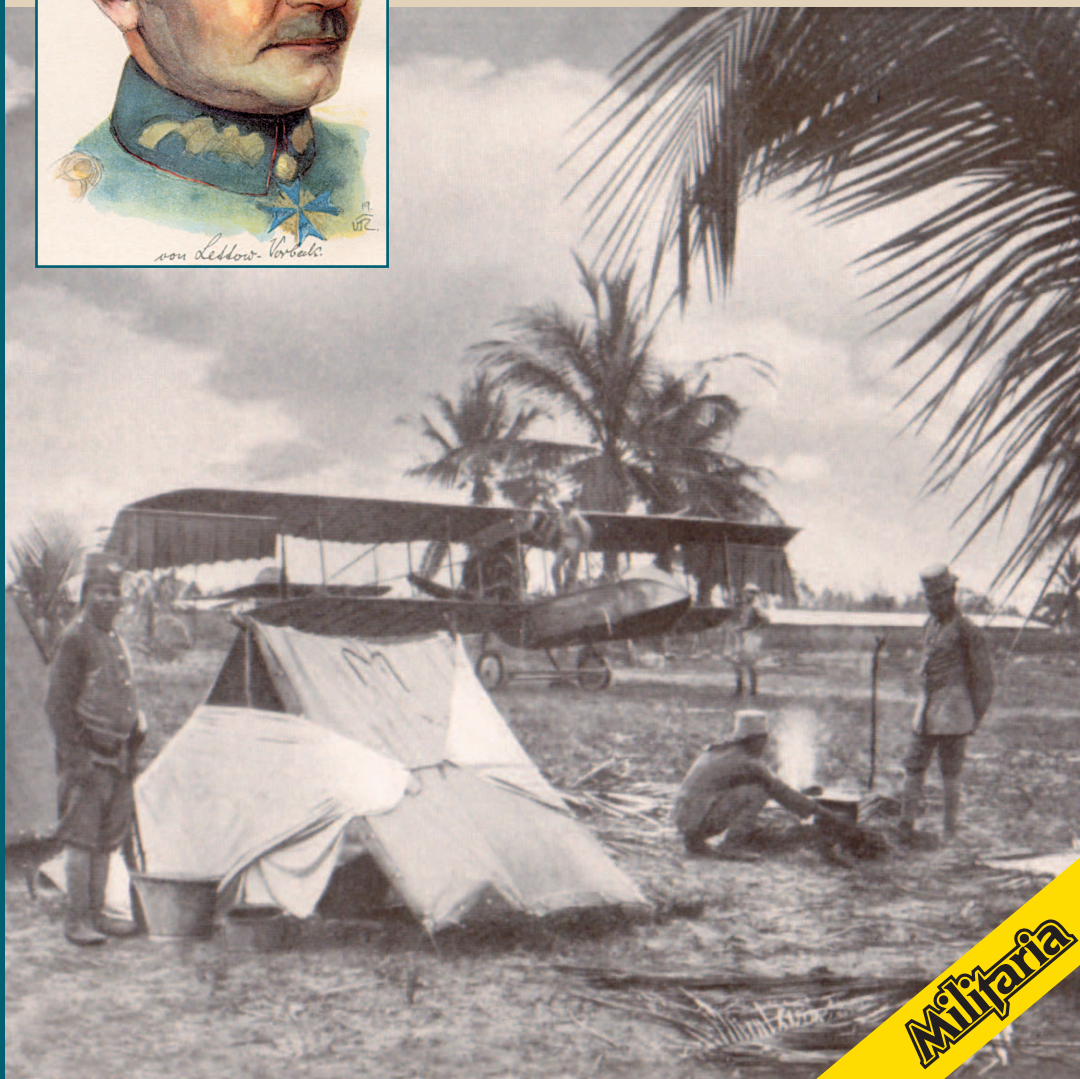

Generál Paul von Lettow-Vorbeck

Boje ve Východní Africe

za světové války 1914–1918

Vzpomínky německého důstojníka

Miljaria

Generál Paul von Lettow-Vorbeck

Boje ve Východní Africe
za světové války 1914–1918

Vzpomínky německého důstojníka

Text and maps Copyright © by Paul v. Lettow-Vorbeck
Czech Edition Copyright © 2004 by Leonid Křížek, Elka Press
Translation Copyright © by Vladimír Cinke
Illustrations Copyright © by W. von Ruckteschell

ISBN 80-902745-6-0

Přestože bylo vynaloženo veškeré úsilí zjistit držitele autorských práv k materiálům použitým v této knize, je možné, že v některých případech došlo k chybné citaci. V takovém případě se omlouváme za chybu a žádáme držitele autorských práv, aby se spojil s vydavatelem a chyba tak mohla být napravena.

Redakce

OBSAH

Úvod	9
1. KNIHA	
<i>Události až do příchodu Afrikánců</i> <i>z Jihozápadu</i>	11
První oddíl	
Před začátkem války	13
Druhý oddíl	
Počátek války	28
Třetí oddíl	
První boje	37
Čtvrtý oddíl	
Listopadové boje u Tangy	45
Pátý oddíl	
V očekávání dalších událostí	58
Šestý oddíl	
Další těžké boje na severovýchodě	65
Sedmý oddíl	
Drobná válka a nové přípravy	71
Osmý oddíl	
V očekávání velké ofenzívy. Energické využití času, který nám ještě zbýval	80
Devátý oddíl	
Vedlejší bojiště. Drobná válka na vodě a na souši až do přelomu let 1915–1916	89
2. KNIHA	
<i>Soustředěný útok přesily</i>	105
První oddíl	
Nepřátelský výpad u hory Oldorobo	107
Druhý oddíl	
Nepřítelův postup a boje u Reaty	111

Třetí oddíl	
Ústup pod tlakem nepřátelské přesily	123
Čtvrtý oddíl	
Postup nepřítele v oblasti Severní dráhy	132
Pátý oddíl	
Mezi Severní dráhou a Ústřední dráhou	142
Šestý oddíl	
Neustálé boje v blízkosti Rufidji	151
Sedmý oddíl	
Nepřátelské útoky na jihovýchodě kolonie . . .	159
Osmý oddíl	
Starosti a potíže během našeho pobytu v oblasti Rufidji	172
Devátý oddíl	
Konec obrany hranic na vedlejších bojištích	180
Desátý oddíl	
Kolem Lindi a Kilwy	188
Jedenáctý oddíl	
V jihovýchodním koutu kolonie	205
Dvanáctý oddíl	
Poslední týdny na německé půdě	215

3. KNIHA

<i>Boje na cizí půdě (od přechodu do Portugalské Afriky až po příměří)</i>	<i>225</i>
První oddíl	
Přes Rowumu	227
Druhý oddíl	
Na východ od řeky Lujendy	243
Třetí oddíl	
V oblasti řek Lurio a Likungo	256
Čtvrtý oddíl	
Další pochod jižním směrem	266
Pátý oddíl	
Znovu na sever k řece Namirrué	273
Šestý oddíl	
Zpět k řece Lurio	283
Sedmý oddíl	
Ještě jednou na německé půdě	296

Osmý oddíl	
Příchod do Britské Rhodesie	302
Devátý oddíl	
Příměří a návrat do vlasti	308
Doslov (Vladimír Cinke)	322
Mapové náčrty	331

Úvod

Ve všech německých koloniích, založených teprve před několika málo desetiletími, začal nadějný rozvoj. Německo pochopilo hodnotu koloniálního vlastnictví pro život národa. Osadníci a kapitál nabyli odvahy, dráhy napomohly rozvoji rozsáhlých oblastí, rozkvetl průmysl a továrny. Ve srovnání s koloniálním dílem jiných národů proběhla německá kolonizace pokojně a bez přerývů. Domorodci věřili, že německá koloniální správa se k nim chová naprosto spravedlivě. Tento sotva započatý vývoj zničila světová válka. Přestože nezaujatý pozorovatel se mohl na základě zjevných důkazů přesvědčit o opaku, namlouvá lživá, nespravedlivá propaganda světovému veřejnému mínění, že Němci postrádají nadání ke správě kolonií a že krutě zacházeli s domorodci.

Malá armáda vytvořená hlavním dílem z domorodců se pokusila zabránit dobytí těchto území nepřitelem. Aniž ji někdo zvnějšku nutil, zachovala věrnost svým německým velitelům během celé dlouhé války proti více než stonásobné přesile. Přitom ani nedostávala pravidelný žold. V době, kdy bylo uzavřeno příměří, stála tu tato armáda připravena k boji a plna toho nejlepšího vojenského ducha. Tuto skutečnost nemůže nikdo zpochybnout. Sama o sobě prokazuje, jak nevěrohodné jsou nepřítelovy snahy o její zkreslování.

Vyčerpávající líčení boje koloniálních jednotek o záchranu Německé Východní Afriky je nad naše síly. Neumožňuje nám je totiž materiál, který máme po ruce. Mnohé se ztratilo. Dosud nemám přehled o mnohých událostech, neboť ti, kteří o nich vědí, se ještě nevrátili do vlasti. Moje vlastní zápisky se většinou ztratily. Vzhledem k mé ostatní činnosti jsem nenašel dost volného času k podrobnému zpracování našeho východoafrického tažení. Mé líčení je tedy neúplné.

V podstatě se mohu opírat jen o svou paměť a vycházet ze svých vlastních zážitků. V jednotlivostech jsem se nemohl vyvarovat omylů.

Přesto doufám, že následující líčení nejsou zcela bezcenná a že snad zaujmu své čtenáře. Ukazují přece, jak se naše doposud nejvýznamnější koloniální dění odráží v hlavě tamějšího vojenského velitele. Snažil jsem se o takové sepsání svých vzpomínek na Východní Afriku, abych je zachytil podle skutečnosti a poskytl tak čtenáři údaje, které jsou spolehlivé alespoň ze subjektivního hlediska.

1. kniha

U dälosti až do přichodu
A frikánecu z Jihozápadu

Vojáci s kulometem

PRVNI ODDIL

Před začátkem války

Když jsem v lednu 1914 přistál v Dáresalámu, tušil jsem jen mlhavě, s jakým úkolem se budu potýkat za několik měsíců. Již déle než celé desetiletí se vícekrát opakovala hrozba, že vypukne světová válka. Musel jsem si proto s veškerou vážností položit otázku, zda jednotky, kterým jsem velel, budou vůbec povolány k tomu, aby sehrály nějakou úlohu v takové válce, a jaké budou jejich úkoly. Vzhledem k poloze kolonie a k síle jednotek, které jsme měli k dispozici – mírový stav činil jen asi něco přes 2000 mužů –, jsme mohli hrát jen vedlejší roli. Věděl jsem, že osud kolonií, stejně jako veškerého německého vlastnictví, bude rozhodnut na evropských bojištích. K této rozhodující bitvě musel přispět svým dílem každý Němec bez ohledu na to, kde se právě nacházel. Také my v kolonii jsme cítili povinnost učinit v případě světové války pro vlast vše, co bylo v našich silách. Vystala otázka, zda máme možnost ovlivnit velké rozhodnutí ve vlasti z našeho vedlejšího válčiště. Mohli jsme s našimi nepatrnými silami odvrátit větší části nepřátelského vojska od zásahu v Evropě nebo na jiných, důležitějších bojištích či způsobit protivníkovi za zmínku stojící ztráty na lidech nebo válečném materiálu? Tehdy jsem tuto otázku zodpověděl kladně. Přesto se nepodařilo získat pro tuto myšlenku

všechny instance v takové míře, že by mohly být provedeny veškeré přípravy, které si válka vyžadovala.

Museli jsme se zamyslet nad tím, že budeme schopni vázat nepřátelské síly jen tehdy, když napadneme protivníka na opravdu citlivém místě nebo jej přinejmenším ohrozíme. Dále bylo zapotřebí vzít v úvahu, že čistě obranná taktika za využití prostředků, které jsme měli k dispozici, nemohla zaručit ani ochranu kolonie. Šlo přece o délku hranic a pobřeží, jež dosahovala téže velikosti jako hraniční a pobřežní linie Německa. Z tohoto hlediska vyplynula nutnost nerozptylovat naše nepatrné síly ve snaze bránit jednotlivá místa, nýbrž je naopak koncentrovat, chytit nepřítele za hrdlo a tím ho přinutit obrátit síly ke své ochraně. Pokud by se podařilo uskutečnit tuto myšlenku, dosáhlo by se tak současně té nejúčinnější obrany našeho pobřeží a naší nekonečně dlouhé pozemské hranice.

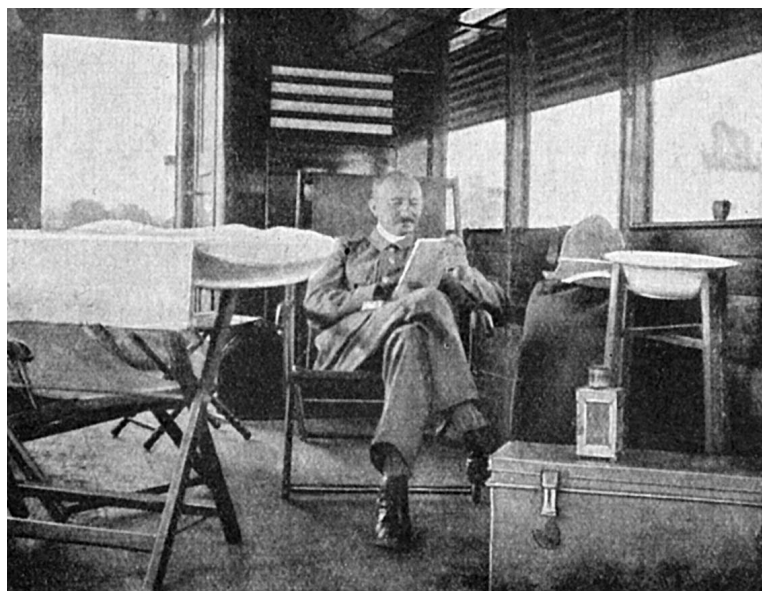
Když jsme si pak položili otázku, kde se nachází místo tak citlivé pro nepřítele, že by nám nabízelo vyhlídku na úspěšný útok nebo přinejmenším umožnilo jím hrozit, nabídla se sama od sebe hranice mezi Německou a Britskou Východní Afrikou. Podél této hraniční čáry vede ve vzdálenosti několika denních pochodů životně důležitá tepna britského území, Ugandská dráha, tedy objekt, který mohl protivník jen velmi těžko chránit, protože jeho délka činila dobrých 700 kilometrů. Při účinném ohrožení by proto vázala velkou část jeho jednotek.

Moje první výzkumná a inspekční cesta, kterou jsem nastoupil v lednu 1914, vedla lodí z Dáresalámu do Tangy, odtamtud do Usamby a dále do oblasti Kilimandžára a hory Meru. V Usambaře jsem v příteli kapitánu v záloze von Princeovi, kterého jsem znal z vojenské školy, našel nadšeného stoupence myšlenky, že my Východoafričané nesmíme v případě války s Anglií zůstat v klidu, ale musíme se zapojit do boje, pokud bude jen špetka naděje na to, že tak odlehčíme armádě bojující v Evropě. Von Prince mne současně informoval o tom, že v oblasti Usamby, u Kilimandžára a u hory Meru vznikají dobrovolnické střelecké oddíly, které, jak se dá předpokládat, brzy zahrnou téměř všechny bojeschopné Němce. To mělo velký význam vzhledem k tamějšímu hustému farmářskému osídlení. Jestliže jsme během války mohli v celku postavit do služeb ochranných jednotek asi 3000 Evropanů, pocházela jejich hlavní část právě z těchto oblastí položených kolem Usambarské dráhy. Ostatně bylo těžké najít u těchto dobrovolnických shro-

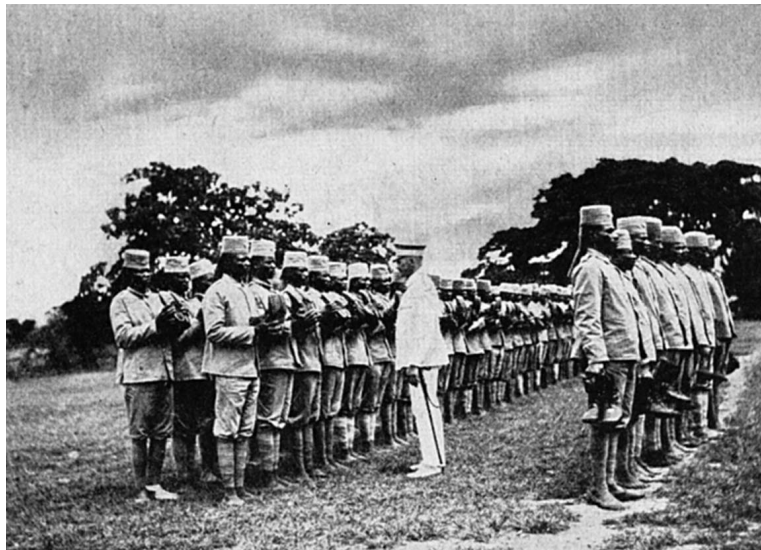
máždění pevnou vojenskou organizací a doopravdy využít jejich velké dobré vůle. Rozhodně však bylo v podstatě dosaženo toho, že všichni včetně těch, které k tomu nezavazoval zákon, byli připraveni dát se v případě války do služeb ochranných jednotek. S velkým porozuměním jsem se též setkal ze strany krajských úřadů, bohužel též s oprávněnou obavou, zda obdobné organizace dobrovolníků budou mít nezbytnou kohezi za světové války, která nás jistě zcela odřízne od vlasti a odkáže na naše vlastní síly. Špatně to také vypadalo s výzbrojí. Přestože téměř každý z Evropanů vlastnil fungující loveckou pušku, nepodařilo se doposud odstranit různorodost modelů a tomu odpovídající potíže při obstarávání munice. Požadavky na stejnou vojenskou výzbroj těchto střeleckých spolků byly tehdy teprve vzneseny a až do vypuknutí války nebyly vyřízeny.

Ve Wilhemstalu jsem se setkal s černošským policejním oddílem pod velením zdatného strážmistra pocházejícího z Ditmarschenu.

Zatímco vlastní ochranná jednotka podléhala vojenskému veliteli, závisely jednotlivé oddíly policie na správních instancích, takže každý krajský hejtman disponoval za účelem vybí-

Generál na cestě v železničním vagonu

Kontrola bot nastoupené roty askariů

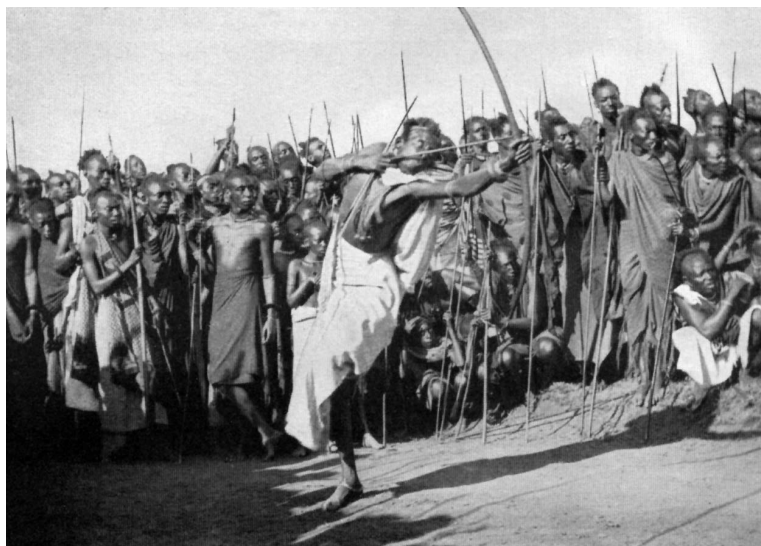
rání daní jednotkou skládající se asi ze 100 až 200 mužů, která dodávala náležitou autoritu jeho příkazům. Převládala tendence posilovat tuto policejní jednotku stále více na úkor ochranných jednotek. Vedle ní vznikla ještě druhá, stejně silná jednotka, která byla celou svou podstatou karikaturou armády a ze které se mohlo sotva stát něco lepšího. Krajský hejtman, který byl civilním úředníkem, často vojenským záležitostem nerozuměl a přenechával výcvik a vedení své policejní jednotky složené z askariů¹⁾ policejnímu strážmistrovi. Ten pracoval s horlivostí pramenící z pocitu povinnosti starého poddůstojníka, ale zřídka se mu dostávalo vedení vyššího vojenského nadřízeného, protože policejní inspektor, kterým byl důstojník, mohl jen občas objet veškeré kraje. V policii sloužící askariové proto ve velké míře zludračili a neměli onu strohou kázeň, která byla nutná k tomu, aby mohli nadále dostát požadavku spolehlivosti, jež byla nezbytná pro výkon jejich úkolů. Policie bohužel často odváděla ochranné jednotce staré černošské šarže a tím ji zbavovala těch nejlepších lidí, kteří si pak u policie odvykli

¹⁾ Slovo askari má význam „vojáci“. Není to označení nějakého zvláštního kmene.

svým dobrým vojenským vlastnostem. Vcelku tomu bylo tak, že ve prospěch policejní jednotky, ze které nemohlo za těchto neblahých okolností nikdy vzniknout něco pořádného, docházelo ke stále výraznějšímu zhoršování kvality ochranné jednotky.

Z konečné stanice Usambarské dráhy Nového Moshi jsem se odebral přes Marangu, kde žil anglický farmář a kde jsem se setkal s anglickým konzulem Kingem z Dáresalámu, do oblasti Kilimandžára a odtamtud do Arushe. Větší počet německých kolonistů, zčásti se jednalo o bývalé důstojníky, které jsem navštívil během tohoto pochodu na jejich statcích, mi potvrdil, že tamější němečtí usedlíci též představují cenný vojenský materiál.

Seznámil jsem se s rozkošnou usedlostí nadporučíka Niemyera, jehož žena nás pohostila výtečnou kávou, kterou pěstovali na své plantáži. Později nás paní příležitostně trochu pozlobila: když byl totiž její manžel za války v táboře v Engare--Nairobi, severozápadně od hory Kilimandžáro, přechodně jsme k nim zavedli telefonní přípojku, aby si mohla promluvit s manželem. Bezprostředně nato uvázlo celé telefonní spojení a po dlouhém, dlouhém hledání jsme konečně přišli věci na

Mtuffiové při lukostřelbě

kloub: naše někdejší půvabná hostitelka nevyprala aparát a nejevila úmysl tak učinit.

Na své nedaleko odtamtud ležící plantáži nám nabídl korvetní kapitán v záloze Schoenfeld na uvítání pohár výtečného moselského takovým vojenským tónem, jako by nám velel. Tento způsob již tehdy ukazoval, že tu máme co do činění s energickým velitelem, který měl později tak houževnatě hájit ústí Rufidji proti nepřátelské přesile. Před Arushou jsem se na kávové plantáži mého starého kamaráda z kadetky, svobodného pána z Ledeburu, krátce setkal u stolu též s milým majorem v záloze svobodným pánem von Bockem. Hovořili jsme o dobrovolných střeleckých spolcích, které vznikaly u hory Meru, a nemohl jsem tušit, že o několik měsíců později se z toho pána, který již překročil šedesátku, stane jeden z našich nejhouževnatějších velitelů hlídek a že bude se svými několika lidmi, největším dílem rekruty, často úspěšně bojovat proti několika nepřátelským rotám. Jeho nefalšovaná rytířskost a otcovská péče si brzy získaly srdce jeho černých válečných kamarádů do té míry, že byl v jejich očích nejstatečnějším ze všech Němců a že na něm lpěli s dojemnou věrností.

V Arushe se poprvé konala inspekce roty složené z askariů. Duch a disciplína černošské jednotky ukazovaly, jak výborně je vychoval můj předchůdce, svobodný pán von Schleinitz. Jejich příprava na boj proti moderně vyzbrojenému nepříteli však nebyla do té míry důkladná, protože odpovídala zásadám, kterými se doposud řídilo jejich používání. Rota byla – jako vůbec největší část těchto jednotek sestávajících z askariů – vyzbrojena ještě starými puškami vzor 71, které vydávaly mnoho dýmu. Tehdy převažoval názor, že tento druh výzbroje je pro černošskou jednotku účinnější než moderní puška na bezdýmý prach. Jednotka nebyla doposud nikdy nasazena proti moderně vyzbrojenému nepříteli, nýbrž zasahovala jen v bojích s domorodci, při nichž je výhodnější větší ráže a nevýhody plynoucí ze vznikajícího dýmu nepadají na váhu. Po vypuknutí války se ostatně přeorientovali i ti nejnadšenější stoupenci pěchotní pušky vzor 71. V boji s nepřítelem vyzbrojeným zbraní na bezdýmý prach byl vzor 71 bezpodmínečně odsouzen k nezdaru netoliko při boji na velkou vzdálenost ve volné rovině, ale též za boje v houštích, kdy jsou střelci od sebe často vzdáleni jen několik kroků. Střelec se s moderní puškou může spíše skrýt, zatímco dým prozradí rychle a spolehlivě nepřítele nejen ostrému zraku

domorodého askari, ale též pohledu Evropana navyklého na úřednickou práci. Na začátku války proto bylo tou největší odměnou, které se mohlo askariovi dostat, že dostal místo své staré pušky na černý prach moderní ukořistěnou zbraň.

Při dělení vojska na jednotlivé roty, které měly střežit území kolonie, museli jsme se smířit s tou nevýhodou, že jsme nemohli provést výcvik v rámci velkých jednotek a vyškolit starší důstojníky ve velení takovým jednotkám.

Bylo nám jasné, že za války nutně dojde k velkým nesnázím a komplikacím při pohybech jednotek větších než rota a jejich řízení v boji. Příprava k boji byla rozdělena na dvě odlišné oblasti odpovídající mému pojetí, které předpokládalo, že vojsko bude zaměstnáno dvěma úkoly, přípravou na boj jak proti vnějšímu modernímu protivníkovi, tak na zápas s vnitřním domorodým nepřítelem. Bojová cvičení související s válkou s domorodci přitom nabízela obraz, který se velmi lišil od toho, co jsme poznali při evropských inspekcích. V Arushe pochodovala při této příležitosti armáda hustým houštím, takzvaným pori, a byla na tomto pochodu přepadena způsobem obvyklým pro domorodé válčení.

*Cvičná střelba askariů s puškami vz. 71,
jejichž výstřel byl doprovázen oblaky dýmu*

Nepřítele představovali bojovníci z kmene Meru, kteří cíhali v úkrytu, byli zcela vyzdobeni, jak se slušelo na válečníky, měli kopí a na hlavách okrasu z pštrosích per. Ti z malé vzdálenosti přepadli za bojového křiku pochodující kolonu, safari. V takovém boji zblízka, v němž v roce 1891 utrpěla porážku Zelewského expedice u Iringy, dochází k rozhodnutí při nepatrných vzdálenostech a za několik minut. Jednotka se rychle soustředí kolem svého velitele a vrhne se na nepřítele.

V souladu s tímto celkovým charakterem domorodého způsobu boje nenastala doposud nutnost pečlivého a důkladného střeleckého výcviku askariů v moderním smyslu. Nacházel se proto na dosti nízkém stupni. Vojáka může zaujmout, že při volné střelbě vestoje na kruhový terč vzdálený 200 metrů zasahovali askariové průměrně třetí kruh; jenom několik málo jednotek se dostalo trochu výše než pátý kruh. Charakter domorodého válčení též nebyl dostatečným popudem k důkladnému výcviku ve střelbě z kulometu. Naštěstí jsem se u všech Evropanů sloužících v jednotce shledal velmi brzy s plným pochopením důležitosti, kterou má právě tato zbraň pro moderní boj. Přestože stupeň výcviku části vojáků tedy nebyl právě vysoký, byly výsledky dosažené v bojové střelbě i na větší vzdálenosti celkem uspokojivé. Askariům velkou měrou pomáhal jejich ostrý zrak, který jim umožňoval sledování dopadajících střel, takže mohli odpovídajícím způsobem opravit zamíření.

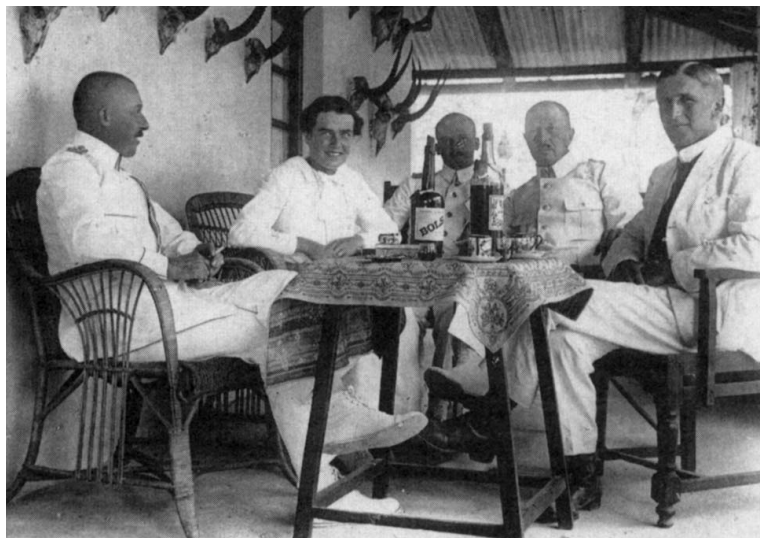
Cesta mne vedla dále přes misií Usiome, kde působil výtečný páter Dürr, do Kondoy-Irangi, Kilimatinda a nazpět do Dáresalámu. Na této první inspekční cestě jsem nabyl dojmu, že je ještě třeba zařídit mnohé z vojenského hlediska, pokud chceme být seriózně připraveni pro případ, že by proti nám chtěli Angličané vést válku. Bohužel se nepodařilo získat pro tento postup dostatečné pochopení rozhodujících míst. Převládal názor, že máme s Anglií mimořádně dobrý poměr a že válka, pokud k ní vůbec dojde, vypukne v daleké budoucnosti. Takže došlo k tomu, že když válka skutečně po několika málo měsících začala, nebyli jsme připraveni.

Inspekční cesta nepřinesla nováčkovi ve Východní Africe, kterým jsem byl, jen poznatky vojenského rázu. V „bomě“ la Ngombe, místě nacházejícím se mezi Moshi a Arushou, žilo mnoho vysloužilých askariů, které tam usadil zesnulý nadporučík Johannes; provozovali tam povětšinou obchod s dobyt-

kem a domohli se blahobytu. Zpráva o mém příjezdu se šířila dopředu, a ti lidé se dostavili v plném počtu, aby mne pozdravili. Nabyl jsem dojmu, že tato loajalita nebyla jen vnějšková; vyprávěli mi s nadšením o Němcích, pod kterými dříve sloužili, a dali též po vypuknutí války, aniž je někdo vyzval nebo na ně vykonával ten nejmenší nátlak, značný peněžní obnos na podporu jednotky. V tamější oblasti jsem též spatřil první Masaje, kteří jsou na rozdíl od většiny východoafrických kmenů čistí Hamité a obývají zvláštní rezervaci. Stojí za zmínku, že jejich nejlepší znalec Merker je pokládá za potomky původních Židů. (*M. Merker, Die Massai, Berlin 1901, 2. vyd. 1910*). Masajové neznají nic jiného než život ve stepi. Jeden z těchto velkých, štíhlých a velmi rychlých lidí býval příležitostně mým vůdcem na loveckých výpravách; jejich zrak a schopnost číst stopy jsou podivuhodné. Kromě toho jsou Masajové chytrí a přinejmenším vůči cizincům mimořádně prolhaní. Žijí v uzavřených vesnicích skládajících se z chatrčí postavených z jílů a táhnou stepí se svými stády jako všechny ostatní nomádské kmeny. Ke službě ve zbrani u vojska se hlásí jen zřídka. Zemědělství se Masajové vůbec nevěnují, zatímco u ostatních kmenů představuje hlavní zaměstnání a jen ono umožňuje husté osídlení. Na východním svahu Kilimandžára skýtá banánovník obživu domorodé populaci Wadžagů, kterých je asi 25 000 a tento počet by mohl být snadno zvýšen. Velké bohatství dobytka v oblasti Arushe, v Masajské stepi a u Kondoy-Irangi mne vedl k závěru, že se tam relativně málo vyskytuje moucha tse-tse, tento největší nepřítel afrických stád dobytka. Pro srovnání lze uvést, že v kraji Arusha je podle odhadu stav dobytka vyšší než v celé Jihozápadní Africe.

U Kondoy-Irangi a Singiddy se shromáždili lidé z velké vzdálenosti a stáli kolem cesty, aby mne pozdravili. Nikdo z cestujících procházejících těmito oblastmi si nemůže nevšimnout, že v úrodném a vysoce položeném vnitrozemí je dost prostoru na to, aby se tam usadily statisíce Evropanů.

Chtěl bych se tu zmínit o dojmu, jež jsem získal teprve později během války. Táhli jsme často úrodnými zcela opuštěnými oblastmi, ačkoli byly ještě rok předtím hustě osídleny domorodci. Lidé prostě odešli, usadili se někde jinde v liduprázdné a úrodné zemi a založili tam nová pole. Pokud by se zúrodnitelná půda opravdu využívala, mohlo by se v Německé Východní Africe, kterou doposud obývá jen asi 8 milionů lidí,

Lettow-Vorbeck (druhý zprava) s německými osadníky v Moshi v Německé Východní Africe před vypuknutím války v roce 1914

uživit takový počet obyvatel, který by sotva zaostával za Německem. Jeden Angličan, který byl za války v zajetí v Mahenge, pravil, že by se z Východní Afriky dala udělat druhá Indie. Myslím si, že jeho názor byl správný. Za války jsem se utvrdil v přesvědčení, že existují mnohé možnosti hospodářského rozvoje, o kterých jsem měl před válkou sotva tušení.

V Singiddě jsem si prohlédl jeden z východoafrických hřebčinců. Jako pěstitelský materiál se tam nacházeli dva hřebci, ale žádné klisny, dále několik hřebců maskatských oslů a povětšinou domorodé oslí klisny.

O pěstitelském záměru jsem si nemohl udělat skutečně odpovídající představu; rozhodně se nepodařilo zkřížit koňské hřebce s oslími klisnami. Zmíněná oblast se však mimořádně hodila k pěstování koní. Vládní zvěrolékař Hoffmeister, který tam vykonával svou funkci, měl velkou chuť se zde usadit jako soukromý farmář a pěstitel koní. Podobné hřebčince se nacházely v Kilimatinde, Irinze a Ubeně.

Při cestě ze Singiddy do Kilimatinda jsem se vydal podle řeky Mpondi; lovcé jistě zaujme, že tato oblast je pokládána za ono místo Východní Afriky, kde se vyskytují ti nejlepší buvolové.

Již několik dní předtím jsem na ně číhal, ale nepodařilo se mi střílet nějakého silného býka, a tak jsem šel po stopách buvolů, kdykoli jsem na to měl čas. Kromě jednoho domorodého chlapce jsem měl s sebou na stopování dva výtečné askarie Kondoi-ské jednotky. Jakmile jsem po vykonané cestě dorazil do tábora a slezl z mezka, tázal jsem se Kadundy, jednoho z oněch askariů, který absolvoval stejný pochod pěšky, zda je připraven vyrazit na lov. Pokaždé s velkým nadšením souhlasil. Šli jsme dále po stopě houštím, které bývalo mnohdy tak husté, že jsme se museli často plazit pod větvemi, abychom se vůbec dostali dopředu. Takový lov, při němž se jde po stopě hustým houštím a rákosím vyšším než člověk, po celé hodiny na prudkém slunci, nesmírně namáhá Evropana, který dosud nepřivykl africkému klimatu.

Ve Východní Africe se soudí, že postřelený buvol je to nejnebezpečnější lovné zvíře; nabírá rychle a velmi rozhodně na rohy. Někakou dobu před mým příjezdem zaútočil u řeky Mpondi postřelený buvol tak překvapivě na jednoho lovce, že se nešťastník dostal na jeho šíji místo na rohy, přes toto štěstí v neštěstí by si sotva zachránil život, kdyby mu v kritickém okamžiku nespadol jeho tropický klobouk. Bestie zaútočila na

Generál von Lettow a askariové s buvolem a trofejemi

klobouk a střelec měl možnost usmrtit ji střelou do komory. Z tohoto a podobných vyprávění pochopíte, že čím více se lovci blíží k stopovanému zvířeti, tím více vzrůstá jejich napětí a bystří se jejich smysly. Ačkoli jsem mnohdy slyšel dech buvola na vzdálenost několika kroků od sebe, bývalo houští tak husté, že jsem nemohl střílet. Vzdal jsem se již naděje na splnění přání a vydal se se svou karavanou definitivně na zpáteční cestu, když jsme v sedm hodin ráno narazili na zcela čerstvou buvolí stopu. Na tom místě nebyl tak hustý les a vůdci jevíli chuť vydat se po stopě. Nechali jsme tedy karavanu pokračovat a po čtyřhodinové namáhavé šoulačce jsme spatřili našeho buvola. Když jsem na jedné mýtině zvedl pažbu ze vzdálenosti 100 metrů a zamířil, Kadunda mi to zakázal a trval na tom, abychom se přiblížili k buvolovi, který táhl kolem nás zcela řídkým tyčovitým porostem, až na třicet kroků. Naštěstí střela prorazila velkou krční tepnu; buvol se okamžitě skácel, a tak již nemohlo k nějakému pokračování této epizody dojít. Jak se často stává, nalezní jsme také ve vnitřnostech tohoto zvířete uvázlou střelu z domorodé pušky. Jinak naše kořist sestávala z velkého počtu antilop a gazel různých druhů; často jsme zaslechli i lvy, ale nikdy jsme se s nimi přímo nesetkali.

Na tomto pochodu přes „pori“ jsem ke svému velkému překvapení zjistil, že ani ve vnitřní Africe nelze beze stopy zmizet. Vydal jsem se na cestu, aniž jsem podal zprávu o tom, kudy se budu pohybovat. Tu se náhle během pochodu objevil uprostřed pori domorodec a předal mi poštu ze zamoří. Domorodci si totiž navzájem dávají zprávy a tato vzájemná informovanost jim umožňuje vědět o všem, co se děje v jejich blízkosti. Volání, ohňová znamení a signály pomocí bubnů slouží k výměně novinek a jejich rychlému šíření. Neuvěřitelná schopnost domorodců dostat do oběhu spoustu fám, s níž jsem se měl později seznámit, je vysvětlitelná velkým dílem touto zálibou ve sdělování.

Po návratu do Dáresalámu z první inspekční cesty, jež se konala v březnu, bylo okamžitě zahájeno přezbrojování tří dalších rot – doposud byly pouze tři roty vybaveny moderními puškami. Bylo velmi důležité, že přinejmenším tyto zbraně dorazily spolu s municí na území kolonie právě včas před vypuknutím války.

Během dubnové inspekční cesty do Lindi, kde jsem zkontroloval třetí rotu, jsem spadl do prohlubně v kamenitém terénu

a způsobil si tak zranění, které mělo za následek vodu v kolenně. Proto jsem mohl nastoupit svou další velkou cestu až na konci května. Ačkoli pro veřejnost se provozovala Ústřední dráha jenom do Taboru, pokročila stavba přece jenom tak daleko, že jsem se s ní dostal až do Kigomy (na jezeře Tanganjika) a seznámil jsem se tak s tímto důležitým dopravním prostředkem, který uvedl naše pobřeží do bezprostředního spojení s tímto jezerem, bohatými kraji v jeho sousedství a dále s říčním systémem Konga. V Kigomě se tehdy teprve stavěl parník *Götzen* a já jsem jel ještě malým parníkem *Hedwig von Wissmann* do Bismarckburgu. V Baudouinville, v oblasti povodí Konga, jsem krátce navštívil tamějšího biskupa Bílých otců, aniž jsem tušil, jak brzy se s touto oblastí dostaneme do války. Tamější podivuhodný kostel by byl ozdobou kteréhokoli z našich měst. Postavili jej sami otcové a vybavili jej bohatým vyřezáváním ve dřevě. Rozsáhlé, nádherné ovocné sady obklopovaly misijní stanici. Oblast jistě velmi trpí přítomností lvů; otcové mi vyprávěli, že nedávno jeden lev vlezl přes zeď do dvora a zabil tele. Byli jsme velmi přátelsky přijati a na uvítanou jsme dostali sklenici výtečného alžírského vína.

Také v misijní stanici Mwasije, která leží v německé oblasti, kde též žili Bílí otcové, větším dílem Belgičané, se nám dostalo pěkného přijetí. Korespondence, již jsme ukořistili za války, však prokazovala, že francouzští misionáři, kteří též žili ve stanicích v oblasti Tanganjiky, neusilovali jen o šíření křesťanství, ale též vědomě prováděli nacionální propagandu. Dopis jednoho misionáře hovořil o rozdílu mezi pojmy „missionnaire catholique“ a „missionnaire fran Çais“; ten poslední je prý zavázán k tomu, aby vedle křesťanství propagoval též francouzský nacionalismus. Jak je známo, je tato nacionální propaganda něčím, čeho se němečtí misionáři zpravidla zdržovali. Tyto misie, jež se přirozeně nacházejí v hustě obydlených, dobře obdělávaných oblastech, mají mimořádně velký vliv na výchovu domorodců. Misionář bývá zpravidla jediným trvale usazeným bělochem, který dobře zná zemi a její obyvatelstvo a má jeho důvěru. Velké zásluhy měly misie na zavedení evropských řemesel; všude se setkáváme s vybudovanými truhlářskými a ševcovskými dílnami a cihelnami.

Mé další cesty mne postavily před skutečnost, že nesmírně úrodná oblast kolem Langenburgu a Ssongey, kde se nacházejí mnohá pšeničná pole a jejichž husté osídlení je zjevné při pou-

hém pohledu na mapu, kde jsou zaneseny četné misie, stála pod ochranou jedné jediné roty, s níž neexistovalo ani bezprostřední spojení pomocí telegrafu. Mělo-li být navázáno, bylo to možné jedině z Dáresalámu, a to přes Jižní Afriku na anglické lince. Existující heliografické spojení z Iringy po Langenburg nemohlo pro svou nespolehlivost představovat dostatečnou náhradu. Stojí za zmínku, že v tamější oblasti nepřivedly domorodce ke kultuře jen misie a německá správa, nýbrž že tam existovala odpradávná pozoruhodná domorodá řemeslná výroba. Půdy tam obsahují silný podíl železa, takže se tam setkáváme s četnými kováři, jejichž měchy jsou vyrobeny původním způsobem z kůží a provrtaných větví. Jako téměř všude v kolonii je tu zastoupeno pletení košíků. Tyto výrobky jsou tak vkusné a pletivo tak husté, že domorodci pijí z pletených pohárů. Velká stáda dobytka některých evropských farmářů – zvláště je tu třeba se zmínit o statku Mbeja mezi Njassou a jezerem Tanganjika – narážela na odbytové potíže vzhledem k nedosta- tečně rozvinutým dopravním spojům.

Rozbil jsem tábor u misie Mbosi a tamější misionář Bachmann, dlouholetý a výtečný znalec země a jejích obyvatel, mi vyprávěl, že dochází k nápadné změně v názoru domorodců. V zemi se objevili cizí Arabové a Svahilci a vyprávěli lidem, že Němci nyní brzy odejdou a že se země ujmu Angličané; to bylo v červnu 1914.

Další cesta mne vedla u Iringy také do míst, kde zpočátku vzdoroval Němcům velký náčelník Kwawa; Rugana mi mohli někteří z četných tam shromážděných domorodců sdělit svá pozorování, která učinili na místě při katastrofě Zelewského expedice.

Přes mou snahu rychle se zorientovat v mých afrických povinnostech, pokládali mě staří Afrikánci za nováčka. V každém případě mne moje služební dráha jistým způsobem připravila na úkol, který mi uchystal osud.

Bismarck daroval německé vlasti její první kolonie asi v té době, kdy jsem jako kadet přesazený ze své pomořanské domoviny studoval Caesarovy Zápisky o válce galské. V letech 1899-1900 jsem v generálním štábu zpracovával údaje o našich a mnoha cizích koloniích. V době čínských bouří (1900-1901) jsem se ve Východní Asii seznámil se všemi společně bojujícími jednotkami, zvláště s Angličany, a to jak služebně, tak v kamarádském styku. Povstání Hererů a Hotentotů v Jihozápadní

Africe mi poskytlo příležitost seznámit se se svérázem války v buši (1904-1906). Netoliko s domorodci, ale též s Búry jsem získal tehdy ve štábu generála v. Trothy a jako samostatný velitel roty a detašované jednotky četné osobní zkušenosti. S úctou jsem pohlížel na výtečné vlastnosti dolnoněmeckého kmene obývajícího po generace africké stepi. Netušil jsem, že burský kmen přispěje později rozhodujícím – a v jisté míře tragickým způsobem k tomu, že se německá část Afriky stane anglickou.

V roce 1906 jsem utrpěl na jihovýchodě zranění. To mne přivedlo do Kapského Města, takže jsem se mohl povrchně seznámit i s Kapskou kolonií. Na zpáteční cestě jsem se poprvé zběžně seznámil se svým pozdějším působištěm, Německou Východní Afrikou.

Moje pozdější postavení velitele 2. námořního praporu ve Wilhelmshavenu mi umožnilo poznání vnitřního života našeho silně se rozmáhajícího válečného loďstva, jež tak těsně souviselo s německou aktivitou v zámoří. Podílel jsem se na cvičeních a cestách na velkých a malých lodích, zúčastnil se námořních manévřů a cesty loďstva do Norska, přičemž se předemnou otevíraly stále nové stránky všeobecného i vojenského života.

Též při návratu do armády mi přineslo střídání frontové a štábní služby mnohé podněty a příležitost ke srovnávání. Můj vývoj mne vedl k tomu, že jsem se dovedl rychle přizpůsobovat novým podmínkám. I když pocítuji hlubokou vděčnost za veškeré rozšíření svého zorného pole, jsem přece jenom zavázán za to hlavní z mých znalostí vlastní armádě, v níž mi bylo dopřáno pod vedením výtečných velitelů poznat a správně pochopit ducha vojenského života a pravé disciplíny.

DRUHY ODDIL

Počátek války

Z heliostanice Kidobi jsem obdržel do Kilossy na počátku srpna 1914 prostřednictvím rychlého posla telegram od guvernéra, že se musím okamžitě vrátit do Dáresalámu. Následující den mi přišla zpráva, že Jeho Veličenstvo nařídilo mobilizaci, ale že se válečný stav nevztahuje na kolonie. Telegram státního tajemníka v říšském koloniálním úřadě požadoval, aby se kolonisté nezne-pokojovali. Oproti tomu se v rádiovém vysílání generálního štábu hovořilo též o Anglii jako předpokládaném nepříteli.

V Kilosse se nám podařilo zastihnout nákladní vlak, a tak jsem dorazil 3. srpna do Dáresalámu. Tam vládla čilá aktivita; k vyhlášení války došlo uprostřed příprav na velkou výstavu, na jejímž programu také bylo slavnostní zahájení provozu Tanganjické dráhy. Do Dáresalámu přijel na návštěvu velký počet Němců, kteří nemohli odjet. Do města dorazil též kvůli přípravám na výstavu kapitán von Hammerstein, velitel 6. polní roty v Udjidji a bylo velmi dobře, že jsem mohl za mobilizace ihned využít pomoci tohoto aktivního důstojníka, s nímž mě kromě společně sdílených názorů spojovaly též srdečné osobní vztahy.

Okamžitě vznikla otázka, zda kolonie zachová neutralitu v nepochybně hrozící světové válce, do níž s největší pravděpodobností zasáhne i Anglie. Jak jsem již vyložil na začátku, pokládal jsem za náš vojenský úkol, pokud to nějak bylo možné, vázat nepřátelské, tedy anglické jednotky. To však nebylo možné provést, kdybychom byli neutrální. Pak by nastala situace, že bychom museli zůstat v nečinnosti s naší sice v daném okamžiku malou jednotkou, za níž však stálo více než osm milionů loajálních, velmi zdatných a k vojenské službě vhodných obyvatel, protože jsme neměli nadvládu nad mořem, které bylo v rukou Angličanů.

Oproti tomu neměla Anglie žádný zájem na tom, aby použila ve Východní Africe jednoho jediného muže z toho důvodu, že by nás musela brát v úvahu. Mohla by přesunout na jiná bojiště,

*Odpočívající
askariové*

kteřá byla důležitější než východoafrická, i ty poslední použitelné askarie, pokud by tuto možnost neomezovaly ohledy na domorodce pod anglickou vládou. Pro Anglii by proto bylo bezpochyby výhodné, kdyby nás nějaká smlouva odsuzovala k neutralitě, tak tomu však nebylo. Konžská charta, konvence, která se vztahuje na tropické oblasti, hovoří jen o tom, že v případě konfliktu mezi dvěma v úvahu přicházejícími mocnostmi má třetí nabídnout své zprostředkování. To se však, pokud vím, nestalo z žádné strany. Nebyli jsme tedy zavázáni zdržet se našich operací kvůli tomu, že bychom chtěli dodržet nějakou smlouvu. Z vojenského hlediska nebyla nevýhoda na naší straně, ale potíže plynoucí z toho, že by se též na východoafrické

půdě vedla válka, by postihly Angličany. Okolnost, že jsme nemuseli zachovat neutralitu, nám umožnila, také díky našemu příhodnému pobřeží, že jsme se stali opěrným bodem a útočištěm pro německé křižníky operující v Indickém oceánu. Především jsme však mohli poutat našimi několika málo tisíci muži po celou válku nepřátelská vojska, která byla ve velké přesile.

Koloniální jednotka (*Schutztruppe*) sestávala na počátku války z 216 bělochů (z nichž je nutno odečíst jistou část těch, kteří již byli propuštěni z armády) a 2540 askariů; dále bylo 45 bělochů a 2140 askariů v policejní jednotce; k tomu se později připojila posádka lodí *Königsberg* (Královec), tato loď se zpočátku vydala na moře, a *Möwe* (Racek) se 102 muži. Vcelku bylo mobilizováno ke službě ve vojsku během války asi 3000 Evropanů a kolem 11 000 askariů.

Tato čísla zahrnují též složky nepodílející se na boji, jako policii, zdravotnický personál, skladníky atd. Kolik miliard stály pokusy o zničení naší nepatrné branné síly se jednou dozvíme od anglické strany. Přitom bychom mohli, jak se domnívám, pokračovat ve válce ještě po léta.

Co se týče nepřátelských sil, nedisponuji autentickými údaji, takže zodpovědnost za jejich správnost mají angličtí důstojníci a anglické časopisecké zprávy, na které se odvolávám. Podle nich stálo proti nám v poli více než 130 generálů, celková síla nepřátelských vojsk obnášela asi 300 000 mužů; evropských a indických vojáků padlo 20 000, ztráty na koních a mezích dosáhly 140 000. Tato čísla, zvláště počet generálů, se mně samému zdají trochu nadnesená; mohu proto jen opakovat, že pocházejí z anglického pramene. Rozhodně to byly značné ztráty. Bereme-li v úvahu okolnost, že byl oznámen počet padlých a zemřelých černých vojáků, lze tvrdit, že celkový počet padlých nepřátel nemohl činit méně než 60 000. Kalendář bitev vykazuje již dnes, ačkoli ještě chybějí zprávy od Tafela a Wintgense, přinejmenším 1000 střetnutí.

Velmi zajímavé bylo pozorovat za oněch dnů plných napětí činnost anglického konzula Kinga. Byl všude k vidění, ať již to bylo v kasinu, na partii bridže, nebo na poště, odkud byly odesílány naše telegramy. Služební předpisy anglického expedičního sboru, které jsem později ukořistil u Tangy, jež se největším dílem zakládaly na Kingových údajích, ukazovaly, jak aktivní byl tento muž v předválečné době a jak výtečně byl informován o vnitřních poměrech naší kolonie. Jeho usuzování

o daných poměrech šlo tak daleko, že srovnával mezi sebou Evropany z různých krajů, co do jejich hodnoty v boji. Soudil, že lidé z Dáresalámu mu jsou jen málo nakloněni (nemají *stomach for fighting*). Chceme-li být čestní, musíme připustit, že vskutku velká část tamějších Němců (a též tamějších úřadů) skutečně potřebovala nějakou dobu na to, než ji zachvátil válečnický duch, bez něhož nebylo vůbec možné splnit náš úkol.

Velmi těžkou situaci měla místa na pobřeží obydlená četnými Evropany (mezi nimi bylo mnoho žen a dětí), která byla každou minutu vystavena nebezpečí bombardování anglickými válečnými loďmi. Guvernér byl toho názoru, že je nutné se vyhnout podobnému ostřelování za všech okolností. Podle nařízení, které ovšem nebralo v úvahu možnost zahraniční války, se nejvyšší vojenská moc v kolonii nacházela v rukou guvernérových. V okamžiku, kdy bylo přerušeno spojení s vlastí, nebylo možné na věci nic měnit; musel jsem se smířit s touto z vojenského hlediska velmi značnou potíží a počítat s možností, že v případě přesného provedení guvernérových pokynů by padly bez boje do rukou nepřítelů například Dáresalám a Tanga, tedy výchozí body našich drah a příhodné opěrné body pro nepřátelské operace, které by směřovaly z pobřeží do vnitrozemí.

Dle mého názoru jsme mohli nejlépe chránit naši kolonii tím, že bychom ohrozili protivníka na jeho vlastním území. Mohli jsme jej velmi účinně zasáhnout na místě pro něj zvláště citlivém, kterým byla Ugandská dráha. Četní němečtí kolonisté usazení v oblasti naší Severní dráhy (Tanga – Moshi) byli jistým způsobem připraveni plnit tento úkol. Guvernér však nesoouhlasil s mým, pro případ války dříve učiněným návrhem koncentrace vojsk na severu u Kilimandžára. Jakoukoli činnost nám mohla umožnit jen koncentrace jednotek, které byly rozptýleny po celé kolonii. Protože to nebylo možné zpočátku provést v oblasti Kilimandžára, jak jsem si přál, došlo k tomu ve vzdálenosti jednoho denního pochodu na západ od Dáresalámu, na výšinách u Pugu. Tam se sešla dáresalámská rota s částečně pěšky a částečně drahou stahovanými rotami z Kili-matinde, Taboru, Udjidji, Usumbury a Kissenji.

Policie, která měla okamžitě nastoupit ke koloniálnímu vojsku, jak to předpokládala ve velmi malé míře opatření přijatá pro případ války, byla zčásti k dispozici, byl mobilizován jistý počet vysloužilých askariů, a tak byly okamžitě postaveny čtyři nové roty (číslo 15 až 18).

Podle potřeby byla provedena mobilizace Němců v záloze. Roty se formovaly asi z 16 Evropanů, 160 askariů a bývaly vybaveny 2 kulometry.

Na některých místech naráželo povolávání Evropanů do zbraně na obtíže. Posádkám některých lodí Východoafrické společnosti, které kotvily v dáresalámském přístavu, se dostalo na jejich dotaz mylné odpovědi velitele nádraží, že pro ně v rámci vojenské jednotky není místo. Z popudu viceguvernéra bylo pak těm lidem předloženo prohlášení, kterým se měli písemně zavázat, že zůstanou ve válce neutrální. Dodatečně si lodní posádky uvědomily, že to je přestupek proti vojenské povinnosti. Těž jejich zdravé cítění se nemohlo smířit s obdobným řešením. S vylíčením těchto okolností se obrátili na mne. Já jsem neměl o tom všem ani potuchy; našťástí mohl být plánovaný akt ještě odvolán, protože se prohlášení ještě nedostalo do rukou nepřítelů.

Počet nosičů doprovázejících rotu kolísal. V průměru obnášel asi 250 těchto pomocných sil. V dáresalámském přístavu byly bez ochrany skladovány zásoby zbraní, munice a jiného válečného materiálu. Ty byly rozděleny na různá vnitrozemská místa podél železnice, kde byly zřízeny sklady.

Výcvik jednotek byl okamžitě prováděn s velkou energií. Již tehdy se osvědčilo maskování našich pokrývek hlavy travou a listím, které navrhl prakticky uvažující velitel roty kapitán Tafel. Vystala přirozeně otázka, zda se podaří bojovat s pomocí našich askariů proti moderním jednotkám; to totiž popírali mnozí staří znalci země. Na základě pozorování, která jsem učinil během povstání v Jihozápadní Africe v letech 1904-1906, jsem však věřil, že lze i u východoafrických černochů, kteří náleží též velké rodině bantuských kmenů jako Hererové, probudit udatnost a vojenskou zdatnost. Bylo to jistě určité riziko; avšak rozhodnutí nám bylo podstatně ulehčeno tím, že jsme neměli žádnou jinou možnost.

O všech organizačních otázkách, které byly jinak v mírové době pečlivě připravovány a promyšleny, muselo být nyní rozhodnuto během velmi krátké doby. K tomu náleželo též pro nás neobyčejně důležité vyřešení otázky zásobování a veškerého přísunu materiálu a zásob. Šlo o to, zabývat se v první řadě velkými, též z vojenského hlediska důležitými cestami. Které to asi budou?

Nejprve se ukázalo, jak bylo nevýhodné, že mezi oblastí

Ústřední dráhy a Usambarskou dráhou neexistovalo žádné spojení po železnici. V mírové době se doprava mezi oběma místy uskutečňovala lodí mezi Dáresalámem a Tangou, nyní jsme o tuto možnost přišli. Na vojenský význam využití drah zjevně nikdo nepomýšlel. Jako náhradní řešení jsme museli dobudovat etapní silnici mezi Morogorem a Korogwe, které ležely na severní dráze. Druhá cesta vedla západně od masické rezervace, jejíž okraj sledovala, z Dodomy přes Kondoa-Irangi a z Usiome do Arushi, třetí silnice se táhla z bohaté oblasti kolem Taborů, hlavního města Wanjawesilandu, do Mwanzy na Viktoriině jezeře. Směřovala tak do oblasti Wassukumů, které také konzul King označil jako nejdůležitější z našich kmenů. Toto spojení bylo důležité též proto, že nám umožňovalo kromě disponování bohatými stády dobytka přístup k úrodě rýže pěstované u Viktoriina jezera. Jiné cesty spojovaly Kilossu s bohatými oblastmi Mahenge, Iringa, a dokonce s oblastí Langenburskou, která kryla velkou část naší spotřeby pšeničné mouky.

Poté, co jsme se v základních rysech postarali o organizaci přísunu, ukázalo se, že nebylo možné řešit s ní spojené detailní problémy i nadále z velitelské centrály. Bylo třeba najít nějakou osobnost, jež by byla na základě své předchozí vojenské kvalifikace vhodná k tomu, aby organizovala přísun nejen z hlediska správného, ale ve shodě s často naléhavými vojenskými potřebami, a aby jej uměla přizpůsobit těmto potřebám.

Generálmajor ve výslužbě Wahle, který přijel náhodou do Dáresalámu, aby navštívil svého syna a dáresalámskou výstavu, se dal vojsku okamžitě k dispozici a převzal na mou prosbu organizaci týlu. Jeho úkol byl zvláště obtížný proto, že tam, kde nebyly žádné železnice, mohli být používáni v podstatě jen domorodí nosiči. Nedisponují žádnými číselnými údaji o počtu nosičů, kteří sloužili vojsku. Je velmi obtížné dobrat se nějakých přesných číselných údajů. Mezi nosiči byli lidé, kteří jen přenášeli náklady z jednoho místa na druhé, než je převzali stálí nosiči, ale jistě nepřeháním, když řeknu, že v celku pracovaly pro vojsko statisíce lidí, kteří museli být přece také zásobováni a jimž se muselo dostat lékařské péče.

Co se týče ostatních potíží, je třeba se zmínit o jedné velice zvláštní. Mírový život Evropanů v tropických koloniích vedl ze zdravotních důvodů k tomu, že si přivykli na jistý komfort. Evropskou stravu nelze ve Východní Africe, když se nacházíme na safari (cestě), zpravidla nikde koupit; jen malý počet

Askari u polního telefonu

Evropanů se naučí žít z plodů, které mu dodávali domorodci nebo příroda. V zemi je rovněž málo možností najít vhodné přístřeší. Je však nezbytné chránit se proti moskytům. A tak bílý úředník nebo voják nemohl vyrazit na cestu, neměl-li s sebou alespoň 11 nosičů, kteří kromě jeho stanu, polního lůžka a oděvu s sebou nesli také značné množství potravin. Ale tak vysoký počet nosičů nemohl být u vojska, které muselo být pohyblivé. Další potíž vznikla tím, že téměř každý z askariů měl *boye* (domorodého sluhu). Narušovat takové *desturi* (zvyky) se dá velmi těžko, když máme co činit s naivními lidmi, kteří jsou islámským myšlením ještě zvláště posilováni ve lpění na své tradici, a kromě toho jsou velmi hrdí a ješitní. V jed-

notlivých případech nenacházel velitel roty vždy tu pravou střední cestu.

Důležitou úlohu v tropické válce, která nás očekávala, hrála lékařská péče. Domorodec je zpravidla ve velké míře imunní proti malárii a zřídka dochází k tomu, že na ni opravdu onemocní nějaký askari; avšak mnohé kmeny, které obývají vysoko položené oblasti, v nichž se tato nemoc nevyskytuje, jako například Wadschagové u Kilimandžára, kteří proto nemají v sobě od mládí ochranné látky, trpí na ni silně, jakmile sestoupí do roviny. Všichni Evropané přísně pečovali o svoji mechanickou ochranu moskytiérou, která od nich od večerních hodin až do rána oddělovala komáry přenášející malárii (*Anopheles*). Mnoho měsíců jsem spal na podlaze a moskytiéra mne chránila; přesto jsem se desetkrát nakazil, neboť v poli nebylo vzdýcky možné dodržovat ochranná opatření takovým způsobem, jak to vyžadují zdravotnická hlediska. Při zajišťování lékaře pro každou rotu nám přišlo nanejvýš vhod, že se značný počet sanitních důstojníků nacházel za účelem studia spavé nemoci a způsobu boje s ní u Tanganjického jezera a v jižních oblastech u Rowumy.

Provoz, který vyvolala tato činnost spojená s mobilizací, zaměstnával plně dnem i nocí též domorodce, kteří sloužili u telefonu v Pugu. Bylo podivuhodné, s jakou obratností tu i na jiných místech obsluhovali své aparáty. Jejich velké nadání pro techniku nám prokázalo cenné služby. Docházelo přirozeně k mnoha třenicím. Během prvních dnů se stávalo, že dobytek, jenž byl přiváděn z oblasti na sever od Taborů do Dáresalámu za účelem zásobování tamějšího civilního obyvatelstva, se setkával s jinými stády, která směřovala v opačném směru, aby sloužila potřebám vojska. Ještě dnes cítím ve všech údech, jak na stanici Pugu jeden takový vlak naložený nejkrásnějším výstavním dobytkem v plné jízdě vjel do jiné soupravy, v níž jsem se nacházel. Málem došlo k citelnému snížení stavu personálu, který byl nezbytný pro administrativní spravování mobilizace. Naše shromaždiště v Pugu leží asi dvacet kilometrů od Dáresalámu směrem do vnitrozemí. Náš tábor byl rozložen na počínajícím svahu Pugských hor. Je tam neobyčejně hustý les a kraj je hustě osídlen domorodci a též pokryt evropskými farmami. Přes trochu vyvýšenou polohu náleží Pugu zcela horkému pobřežnímu pásmu, a ačkoli byl srpen, tedy chladná roční doba, dosahovala již teplota výše, kterou označujeme slo-